

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-68-161>

УДК 336.2

ПОДАТОК НА ПРИБУТОК ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ: МІНУСИ ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ

CORPORATE INCOME TAX IN UKRAINE: DISADVANTAGES AND WAYS OF IMPROVEMENT IN THE CONDITIONS OF WAR

Яремко Ігор Йосафатович

доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри,
Національний університет «Львівська політехніка»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3556-0609>

Квасницький Андрій Мар'янович

студент,
Національний університет «Львівська політехніка»
ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-1367-8553>

Yaremko Ihor, Kvasnytskyi Andrii

Lviv Polytechnic National University

У статті розглянуто загальний термін податок та його найпоширеніші дефініції, висловлені відомими економістами. Основну увагу у статті приділено податку на прибуток підприємств в Україні, який є важливою складовою національної податкової системи, особливо в умовах війни. Здійснено аналіз чинних проблем податкової політики, серед яких виділено високий рівень податкового навантаження, складність адміністрування податків та нерівномірність податкових ставок для різних категорій платників. Також пропонується додати цифровізацію, яка може суттєво знизити витрати бізнесу на виконання податкових зобов'язань, підвищити прозорість процесу та зменшити корупційні ризики. Окрему увагу приділено нововведенням у 2024 році, зокрема, підвищенню податків, що спричинило дискусії щодо впливу на бізнес. Також, наведено аргументацію «за і проти», щодо даних підвищень.

Ключові слова: податок на прибуток, податкова політика, адміністрування податків, податкові ставки, економічне зростання.

The article explores the fundamental concept of taxation and its most recognized definitions provided by prominent economists. Special focus is placed on corporate income tax in Ukraine, which plays a critical role in the national fiscal framework, particularly under wartime conditions. The study examines the ongoing challenges of Ukraine's tax policy, identifying key issues such as a high tax burden, administrative complexity, and uneven tax rate structures among different taxpayer categories. Furthermore, the paper underscores the importance of digitalization in reducing business compliance costs, enhancing process transparency, and mitigating corruption risks. A notable section of the article delves into the tax reforms introduced in 2024, particularly the increase in tax rates, which has sparked significant debate about its implications for the business environment. The study presents arguments for and against these reforms, offering a balanced perspective that highlights both potential benefits and drawbacks. Increased tax revenue, for example, can support critical government expenditures, while excessive tax burdens may stifle economic activity and promote tax evasion. The article provides a detailed historical analysis of corporate income tax trends in Ukraine, referencing fluctuations in collection efficiency and legislative changes over recent years. The authors discuss the impact of war on business profitability and the challenges faced by enterprises in meeting their tax obligations. These challenges are compounded by inadequate relief measures and the slow adoption of modern tax administration technologies. Proposals for improving the corporate income tax system include introducing differentiated tax rates based on industry and business size, streamlining administrative procedures, and implementing advanced digital tools for tax collection and compliance. These measures aim to create a fairer and more efficient tax system that supports economic recovery and development during challenging times. In addition, the study critically evaluates the outcomes of tax rate increases in 2024, emphasizing the need for transparent communication of fiscal goals and careful consideration of economic impacts. The authors advocate for targeted tax incentives to encourage investment in infrastructure and innovation while maintaining fiscal discipline. The article concludes with recommendations for policymakers to balance the dual imperatives of revenue generation

and economic support. By addressing the identified deficiencies in tax policy and leveraging modern technological solutions, Ukraine can strengthen its fiscal stability and foster a conducive environment for sustainable economic growth in the face of adversity.

Keywords: corporate income tax, tax policy, economic stability, administrative efficiency, digitalization, fiscal reform, Ukraine, wartime economy.

Постановка проблеми. Податок на прибуток підприємств є одним із ключових джерел наповнення державного бюджету України, проте в умовах війни його адміністрування та ефективність викликають низку питань. Зокрема, складна економічна ситуація, викликана військовими діями, призводить до значного зниження прибутковості підприємств, що впливає на їхню здатність сплачувати податки. Одночасно виникають ризики ухилення від сплати податків, необхідність надання податкових пільг для підтримки бізнесу та забезпечення податкової справедливості. На сьогодні існуюча система оподаткування прибутку підприємств потребує вдосконалення, яке враховуватиме специфіку воєнного часу, зокрема необхідність підтримки економіки та мінімізації втрат бюджету. Важливим завданням є пошук балансу між податковим тиском і стимулюванням підприємств до відновлення та розвитку. Тому актуальність теми дослідження, що зосереджується на аналізі недоліків чинної системи оподаткування прибутку підприємств та розробці шляхів її вдосконалення, є очевидною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Методичні засади визначення податок на прибуток в Україні знайшли своє відображення у наукових надбаннях вітчизняних вчених, таких як Коваленко С. О., Пінчук Т. А., Безкровний О. В., Мисник Т. Г., Лиженков В. Г., Кушнір В. В., Волохова І. С., Логвіновська С. І., Пислиця А. В., Паночишена В. П., Садчикова О. О., Андрущенко В. Л., Вішневський В. П., Гаман М. В., Геєць В. М. Зокрема, Коваленко С. О. та Пінчук Т. А. заявляють, що податок на прибуток підприємств є одним із чотирьох бюджетоутворюючих податків та відіграє важливу регулюючу роль в економічній системі країни. Основне призначення даного податку є регулювання підприємницької діяльності, стимулювання розвитку інвестиційних процесів та нарощення капіталу суб'єктів підприємництва [3, с. 32]. Пислиця А. В. та Паночишена В. П. заявляють, що у 2022 р. спостерігалось найбільше відхилення від плану, зумовлене воєнним станом в Україні. Проте у 2023 р. план надходжень податку на прибуток було виконано на 130,7%, що пояснюється певним відновлен-

ням ділової активності, покращенням фінансових результатів багатьох підприємств, зростанням ефективності адміністрування податку. Відмітимо також значно нижчу величину планових надходжень на 2023 р., що зумовило значне перевиконання плану на 30,7% [6, с. 51].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. На сьогодні серед науковців, економістів та представників податкових органів відсутній єдиний підхід до оцінки ефективності податку на прибуток підприємств в умовах воєнного часу. Залишається невирішеним питання визначення оптимального рівня податкового навантаження, який би враховував потребу державного бюджету у фінансових надходженнях та можливості підприємств забезпечувати сплату податків у складних економічних умовах. Також недостатньо дослідженими є аспекти впливу податкових пільг і змін у законодавстві на економічну активність підприємств та їхню здатність до відновлення і розвитку. Брак системного аналізу наслідків податкової політики на тлі війни створює потребу в розробці комплексного підходу до вдосконалення оподаткування прибутку підприємств, який враховуватиме специфіку кризового періоду та забезпечуватиме баланс між інтересами держави і бізнесу. Важливість вирішення цих питань визначається необхідністю стабілізації економіки країни, підвищення ефективності використання податкових надходжень та створення сприятливих умов для відновлення підприємницької активності, що й обумовило вибір теми дослідження.

Постановка завдання. Отже, метою дослідження є аналіз чинної системи оподаткування прибутку підприємств в Україні, визначення її основних недоліків та розбір збільшення податків у 2024 році в стані війни.

Виклад основного матеріалу дослідження. Податки є основним джерелом доходів держави, що дозволяє їй виконувати свої функції та забезпечувати суспільні блага. Вони фінансують такі сфери, як освіта, охорона здоров'я, інфраструктура, оборона та соціальний захист. Без податків держава не змогла б ефективно функціонувати та надавати необхідні послуги громадянам. Окрім фіскальної функції, податки виконують регу-

люючи роль, впливаючи на економічну активність та розподіл ресурсів. Наприклад, прогресивне оподаткування доходів сприяє зменшенню соціальної нерівності, а акцизні податки на шкідливі товари, такі як тютюн та алкоголь, можуть знижувати їх споживання. Ефективна податкова система сприяє стабільності економіки та забезпечує стале фінансування державних програм. Водночас, надмірне податкове навантаження може стримувати економічний розвиток, тому важливо знаходити баланс між потребами держави та можливостями платників податків [2]. Таким чином, податки є необхідним інструментом для забезпечення функціонування держави та підтримки добробуту суспільства. В Таблиці 1 наведено з визначеннями терміну "податок" та їх авторами:

Отже переходячи саме то податку на прибуток підприємств, то можна сказати, що цей податок є важливим інструментом формування державного бюджету України, однак в умовах війни його адміністрування та ефективність зазнали значних викликів. Поточна система оподаткування прибутку підприємств, яка була ефективною в умовах мирного часу, виявила свою недостатню адаптованість до кризових обставин. Зокрема, значне зниження економічної активності підприємств, руйнування інфраструктури та інфляційні процеси посилили навантаження на бізнес, що ускладнює їхню здатність сплачувати податки

в повному обсязі. Це спричиняє зменшення надходжень до бюджету та створює необхідність пошуку шляхів вдосконалення податкової системи. Однією з головних проблем є високий рівень податкового навантаження [4 с. 20–30], який суттєво впливає на діяльність підприємств, особливо малих і середніх. Для багатьох підприємств в умовах війни збереження економічної активності стає пріоритетом, тоді як значні податкові зобов'язання часто стають бар'єром на шляху до відновлення. Крім того, чинна система пільг виявляється недостатньо ефективною. Існуючі податкові пільги здебільшого не враховують специфіку бізнесів, які постраждали через воєнні дії, та їхній актуальний фінансовий стан. Це обмежує можливості бізнесу скористатися підтримкою, яка є надзвичайно важливою для збереження робочих місць та економічної стабільності в регіонах [5]. Ще однією суттєвою проблемою є складність адміністрування податку на прибуток. Податкові процедури залишаються складними та витратними для підприємств, що створює додаткові бар'єри для ведення бізнесу. У цих умовах відсутність цифровізації податкових процесів лише поглиблює проблеми. В умовах війни, коли бізнес стикається з багатьма зовнішніми викликами, держава має створити більш сприятливі умови для виконання податкових зобов'язань. Виходячи з цих викликів, дослідження зосереджене на пошуку шляхів вдо-

Таблиця 1

Узагальнення терміну «податок»

К. Еєберг, німецький економіст	«Відношення платника до держави виставляє податок не як спеціальне подання за вигоди від приналежності державі, а як обов'язок громадянина, його жертву, внесену ним на підтримку й розвиток цілого.»
Шарль Леонар Сімонд де Сімонді, швейцарський історик і економіст, один з основоположників політичної економії.	Податок – ціна, що сплачується громадянином за отримані ним насолоди від громадського порядку, справедливості правосуддя, забезпечення свободи особи й права власності. За допомогою податків покриваються щорічні витрати держави, і кожен платник податків бере участь у такий спосіб у загальних витратах, чинених заради нього й заради його співгромадян.»
Мюррей Ротбард, американський економіст, представник австрійської школи в економічній науці, один з послідовників традицій Людвіґа фон Мізеса.	«Всі інші особистості й групи в суспільстві (за винятком окремо взятих злочинців, таких, як злодії й грабіжники банків) здобувають свій дохід на основі добровільних контрактів: або продаючи товари й послуги споживачам, або за допомогою акту дарування (тобто членство в клубі або асоціації, заповіт спадщини, одержання спадщини). Тільки держава добуває свій дохід за допомогою насильства, загрожуючи жажливими стягненнями, якщо дохід не з'являється. Таке насильство відомо як оподатковування, хоча в менш розвинені часи його називали даниною. Оподатковування – це попросту чисте злодійство, і злодійство це – різночлених масштабів, з якими жоден злочинець і не зрівняється. Це примусове вилучення власності жителів або підданих держави [1 с. 39]».

сконалення системи оподаткування прибутку підприємств. Зокрема, важливим є впровадження диференційованих ставок податку залежно від галузі, розміру підприємства та рівня його прибутковості. Такий підхід дозволить зменшити податкове навантаження на малі та середні підприємства, які найбільше постраждали від війни, та підтримати їхню діяльність. Крім того, доцільно переглянути систему пільг, орієнтуючись на підтримку підприємств, що інвестують у відновлення інфраструктури, модернізацію виробничих потужностей та створення нових робочих місць. Особливу увагу слід приділити підприємствам, розташованим у зонах, що постраждали від бойових дій, надаючи їм тимчасові пільги чи навіть звільнення від оподаткування для стимулювання їх відновлення. Ще одним перспективним напрямом є цифровізація податкових процедур, яка може суттєво знизити витрати бізнесу на виконання податкових зобов'язань, підвищити прозорість процесу та зменшити корупційні ризики. Використання сучасних технологій, таких як електронний документообіг та автоматизація розрахунків, сприятиме спрощенню адміністрування податку та підвищенню ефективності роботи податкових органів. Узагальнюючи, система оподаткування прибутку підприємств в Україні потребує суттєвого реформування, спрямованого на адаптацію до воєнних реалій. Зменшення податкового навантаження, вдосконалення системи пільг та цифровізація процедур є ключовими напрямками, що дозволять забезпечити стабільність податкових надходжень до бюджету, стимулювати відновлення бізнесу та створити основу для еко-

номічного зростання після завершення війни [7, с. 415–420].

Якщо ж говорити про підвищення податків у 2024 році в Україні, то Законопроект № 11416-д передбачається:

- підвищення військового збору з 1,5% до 5% для зарплат, дивідендів та інших доходів фізичних осіб;
- запровадження військового збору в розмірі 1% від доходу юридичних осіб і ФОП платників єдиного податку 3 групи додатково до єдиного податку;
- запровадження фіксованого військового збору для 1 та 2 групи ФОП додатково до єдиного податку;
- авансові внески по податку на прибуток для АЗС;
- підвищення ставки податку на прибуток для банків за 2024 рік до 50%;
- підвищення ставки податку на прибуток для небанківських фінансових установ (крім страховиків) на рівні 25%.

Цей законопроект викликав неабиякий шквал обговорень, обурень чи то – навпаки – підтримки. Завжди слід пам'ятати, що кожна медаль має дві сторони, тому однозначного за чи проти щодо цього питання бути не може. Так, країна терміново потребує вирішення певного фінансового тягаря, проте більше розуміння й підтримки було б досягнуто в умовах прозорості прорахунків податкових навантажень і цілей спрямованості майбутніх грошових потоків – чіткий і регламентований список «користувачів» кожної бюджетної статті витрат.

В таблиці 2 наведено плюси та мінуси підвищення податків в Україні в 2024 році.

Таблиця 2

Підвищення податків в Україні у 2024 році: аргументи "за" та "проти", а також можливі наслідки

Аргументи "за" підвищення податків	Аргументи "проти" підвищення податків
Збільшення бюджетних надходжень: Підвищення податків може забезпечити додаткові кошти для фінансування оборонних потреб та соціальних програм.	Негативний вплив на бізнес: Вищі податки можуть знизити прибутковість підприємств, що призведе до скорочення інвестицій та можливого закриття бізнесів.
Зменшення дефіциту бюджету: Додаткові податкові надходження сприятимуть зменшенню бюджетного дефіциту та зниженню залежності від зовнішніх запозичень.	Зростання тіньової економіки: Підвищення податкового навантаження може стимулювати підприємства та фізичних осіб до ухилення від сплати податків.
Підтримка соціальних програм: Додаткові кошти можуть бути спрямовані на підтримку соціально вразливих верств населення та відновлення інфраструктури.	Зниження купівельної спроможності: Підвищення податків може призвести до зростання цін на товари та послуги, що негативно вплине на добробут громадян.

Джерело: узагальнено автором самостійно

Висновки. У статті розкрито поняття терміну «податок», та його головні дефініції, які були надані світовими економістами. Також розглянуто головну тему податку на прибуток з підприємств в Україні. Проаналізовано податкове навантаження та необхідність його зменшення навіть в умовах

війни. Чималу увагу приділено цифровізації податкової системи для більш зручного користування для платників податків. І, на нашу думку, найголовніше, що було проаналізовано, це підвищення податків у жовтні 2024 роки та аргументація плюсів та мінусів цих підвищень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Баранник Л. Б. Місцеве оподаткування в Україні: еволюція та перспективи розвитку: монографія. Дніпро, 2015. С. 39.
2. Зайцев О. В., Соломко Ю. О. Оподаткування туристичної діяльності. ІХ студ. конф. «Перший крок у науку», 25 лютого 2018 р., Суми, Україна. URL: https://studconf.sumdu.edu.ua/2018/zbornik_pershiu_2018.pdf
3. Коваленко С. О. Недоліки та проблеми справляння податку на прибуток в Україні: праці ІІ міжнар. наук.-практ. конф: *Фінансові інструменти сталого розвитку держави в умовах системної економічної трансформації* Хмельницький-Херсон 14 червня 2023 р. URL: <https://cutt.ly/LeLyjWLM>
4. Ляшко О. В. Податки з юридичних осіб в Україні, їх розвиток. Суми, 2021. С. 20–30.
5. Малиарчук О. В. Шляхи оптимізації податкового навантаження на оплату праці. Серія: Соціальні та гуманітарні науки: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 25–26 черв. 2024 р., м. Львів, Україна, – м. Ополь, Польща. – Львів : ФО-П Шпак ВБ–С. 25–28., 2024.
6. Пислиця А. В., Паночишена В. П. Податок на прибуток підприємств в Україні: проблеми справляння та шляхи удосконалення. XXIX International scientific and practical conference «Science and Technology of the Future: Advanced Views» (June 26–28, 2024) Madrid, Spain. International Scientific Unity, 2024. 159 p. ISBN 978-617-8427-21-4. 2024. URL: <https://cutt.ly/heLyzf5t>
7. Чудак О. М. Цифровізація та адміністрування податків і зборів: сучасні надбання в Україні. *Збірник наукових праць. Цифрові трансформації України 2023: виклики та реалії*. Харків, 2023 р. С. 415–420.

REFERENCES:

1. Barannik L. B. (2015) Local taxation in Ukraine: evolution and prospects for development: monograph. Dnipro, P. 39. (in Ukrainian)
2. Zaitsev O. V., Solomko Y. O. T(2018) axation of tourist activity. IX student conference “The first step into science”, February 25, Sumy, Ukraine. URL: https://studconf.sumdu.edu.ua/2018/zbornik_pershiu_2018.pdf. (in Ukrainian)
- Kovalenko S. O. (2023) Disadvantages and problems of income tax collection in Ukraine: Proceedings of the II International Scientific and Practical Conference: Financial instruments of sustainable development of the state in the conditions of systemic economic transformation Khmelnytsky-Kherson, June 14. URL: <https://cutt.ly/LeLyjWLM> (in Ukrainian)
3. Liashko O. V. (2021) Taxes on legal entities in Ukraine, their development. Sumy. P. 20–30. (in Ukrainian)
4. Maliarchuk O. V. (2024) Ways to optimize the tax burden on labor remuneration... Series: Social and humanitarian sciences: materials of the international scientific and practical conference, June 25-26. 2024, Lviv, Ukraine, m. Opole, Poland. – Lviv: FO-P Shpak VB-S. P. 25–28.
5. Pyslytsia A. V., Panochyshena V. P. (2024) Corporate Profit Tax in Ukraine: Problems of Collection and Ways of Improvement. XXIX International scientific and practical conference “Science and Technology of the Future: Advanced Views” (June 26–28, 2024) Madrid, Spain. International Scientific Unity. 159 p. ISBN 978-617-8427-21-4. 2024. URL: <https://cutt.ly/heLyzf5t>
6. Chudak O. M. (2023) Digitalization and administration of taxes and fees: modern achievements in Ukraine. Collection of scientific papers. Digital transformations of Ukraine 2023: challenges and realities, Kharkiv. P. 415–420.